

РЕЦЕНЗИЯ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОНС „ДОКТОР“

от доц. д-р Блага Иванова Благоева, УНСС, факултет „Международна икономика и политика“, катедра „Политология“; научна специалност: 05.11.02. Политология

Автор на дисертационния труд: Искра Иванова Милева

Тема на дисертационния труд: Стратегически проблеми на взаимоотношенията държава - висше образование - социална практика

1. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е в обем от 203 стандартни страници (включително 11 страници библиография). Структурата на дисертацията е логично изградена и в пълна степен отговаря на заявените изследователски цели и на поставените задачи. Текстът на дисертацията е структуриран в увод, три глави (с обособени параграфи), общи изводи и заключение.

Представеният за защита дисертационен труд е без съмнение актуален за теорията – системен опит в българската научна литература за изследване на стратегическите проблеми на взаимоотношенията държава - висше образование - социална практика. Темата на изследването е коректно и прецизно формулирана – налице е пълно съответствие между заглавие и съдържание на дисертационния труд. Заедно с посоченото изследването се отличава с балансирано съчетаване на теоретични познания и умения за практически анализи.

Формалните и съдържателни достойнства на дисертационното изследване могат да бъдат резюмирани в следното:

- ✓ Коректно очертани *обект* - „стратегизирането във висшето образование в България и по-конкретно – промените в подходите на стратегиране след 2014 г. (в сравнение с предходния период)“ и *предмет* - „тенденцията на преход от традиционно секторно стратегиране към разработване на междусекторни стратегии (в перспектива – мрежа от междусекторни стратегии), регулиращи отношенията „държава - висше образование - социална практика“;

- ✓ Прецизно посочени основна *цел, задачи* на изследването, *изследователски въпроси*, на които се търси решение в процеса на анализа; дефинираните задачи не са самоцелни и абстрактни, а определят и структурата на изследването, и използваните методи;
- ✓ Ясно е формулирана основната *теза* на дисертационното изследване – „традиционното секторно стратегиране, което не отчита взаимовръзките на висшето образование с останалите сектори, не може да изпълни важната задача за оптимизиране на стратегическите аспекти на отношенията „държава - висше образование - социална практика“;
- ✓ Използваната *литература* е удовлетворяваща като обем и времева актуалност – 112 източника (на български, руски, английски, френски и немски език); от тях коректно са отделени интернет-източниците и документите);
- ✓ Коректно заявен и използван *методологически инструментариум*, адекватен на изследователските цели: използвани са анализ на нормативни, стратегически и други политически документи; сравнителен анализ на теоретични разработки и информационни източници, свързани със съвременните тенденции, ползи и проблеми при прилагането на секторния и междусекторния подход за стратегическо управление на висшето образование и други сектори; изследване на case study; проучване на публични изявления и неофициални становища на политически ръководители, експерти и представители на академичните среди;
- ✓ Логична *цялост* и вътрешна *непротиворечивост* на анализа; научна *коректност* при използване на литературни източници и при цитиране;
- ✓ Много добро впечатление в дисертационното изследване прави онагледяването на анализа с авторски *графики* (Първа глава);
- ✓ Значимо достойнство на рецензията е, че всяка глава завършва с обобщения и изводи и така се осигурява плавен преход към следващите части на дисертационното изследване.

2. Съдържателен анализ на дисертационното изследване

Както вече бе посочено съдържанието на дисертационния труд е структурирано в класическа за подобен род изследване форма: Увод, три глави и Заключение.

В **Увода** са отразени всички необходими атрибути: *актуалност на темата*, свързана не само с необходимостта от формулиране на нови принципи и механизми на взаимоотношението между академична сфера и останалите сектори на обществото; но и с реалните проблеми на висшето образование в България; *обектът и предметът; целта и тезата на изследването; изследователските методи; основните изследователски въпроси*, като акцент е поставен върху предимствата на междусекторното стратегиране и разработването на „мрежи“ от междусекторни стратегии с оглед синхронното развитие на висшето образование и други обществени сектори, както и върху отражението на липсващата национална гранд стратегия върху прилагането на междусекторното стратегиране, регулиращо отношенията държава - висше образование - социална практика; *основните ограничения* – обективни и авторови – при осъществяване на анализа; представена е *структурата* на изследването.

В **първа глава „Концептуална рамка: основни понятия и теоретични подходи“** в логична последователност са поставени и компетентно анализирани/разработени следните проблеми:

- ✓ *Концептуалната рамка* на изследването на стратегическите проблеми на взаимоотношенията „държава - висше образование - социална практика“;
- ✓ *Работните дефиниции* на основните понятия, в областта на стратегирането като: стратегиране; стратегия; стратегическа цел; стратегическо управление на неговите две равнища мислене и планиране; стратегическа визия; стратегическа мисия; стратегическа цел и др.; представени са някои значими за анализа *теоретични концепции и школи* (школа на предприемачеството, когнитивна школа, школата на изучаването, школата на властта, школите на културата, на дизайна, на планирането и на позиционирането);
- ✓ *Основните тенденции* в/на развитието на съвременното висше образование, представени чрез анализ на взаимните детерминации между глобализацията, „икономиката на знанието“, науката и образованието като е защитена убедително тезата, че изключително важна за съвременното образование е ролята на наднационалната конкурентна среда и е подложено на критика едностранчивото разбиране, че „бизнесът води, а образованието следва“;

- ✓ *Ключовите проблеми* на взаимоотношенията на висшето образование в контекста на обвързаността му с другите обществени сектори, като е защитена позицията за необходимия диалог и сътрудничество между тях;
- ✓ *Променените роли на държавата и на правителствените институции* от гледна точка на стратегирането и в контекста на прехода към *governance*, като специално внимание се отделя на ролята на държавата при разработването на националната гранд стратегия в качеството ѝ на задължителна основа за цялостния процес на стратегиране.

Във втора глава „**Практика на стратегирането в сферата на висшето образование в България до 2014 г. чуждестранен опит в междусекторното стратегиране**“ са анализирани проблемите в/на стратегирането в областта на висшето образование в България до 2014 година. За целта авторът последователно разглежда следните (необходими за анализа) теми:

- ✓ Исторически преглед на основните етапи в развитието на държавната политика в областта на висшето образование след възстановяване на Третата Българска държава;
- ✓ Основните моменти в съвременната държавната политика в сферата на висшето образование чрез анализ на действащата нормативна уредба (основно Законът за висшето образование и Законът за развитие на академичния състав) и разработените и прилагани стратегически документи (Програма на правителството на европейската интеграция, икономическия растеж и социалната отговорност /2005-2009/; Национална програма за реформи /2007-2009/; Национална стратегическа референтна рамка /2007-2013/; ОП “Развитие на човешките ресурси” /2007-2013/; Национални приоритети в образованието и науката, Програма за развитие на образованието, науката и младежките политики в България /2009-2013/; Национална стратегия за учене през целия живот /2014–2020/; Стратегия за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката на Република България /2014-2020/);
- ✓ Мотивирано е защитен изводът за необходимостта от преход от традиционното секторно стратегиране към междусекторен подход, включващ мрежа от стратегии, оптимизиращи съвместното развитие на редица сектори;

- ✓ Представени и анализирани са примери за успешно прилагане на междусекторни стратегии в редица държави: САЩ и Русия (стратегически измерения на връзката „наука – висше образование – национална сигурност“); Индия (стратегически измерения на човешкия капитал); Финландия (стратегии, надграждане, междусекторност, мрежи); Франция (дебатите в “мрежите от заинтересовани страни”); Германия (споделената отговорност при междусекторното сътрудничество); Великобритания (дългосрочното обвързване на интересите на бизнеса и висшето образование); Китай (дългосрочната образователна политика за общество, инвестиращо в бъдещето си) и др. Основателно е направен изводът, че чуждестранните практики трябва да бъдат „ориентир за осмисляне (но не и образец за копиране)“ по отношение на българската практика.

Трета глава „Стратегирането, регулиращо взаимоотношенията между държава, висше образование и социална практика, в периода след 2014 г. - възможности за по-нататъшно развитие“ е конкретен съдържателен анализ на нормативната база и на практиката на стратежирането във висшето образование в България в последните три години. Анализирани са в логична последователност проблемите на:

- ✓ Настъпилите след 2014 г. промени промените в подхода на стратегическо управление на висшето образование в България. Авторът защитава тезата, че има основание за разделителна линия между „стария“ и „новия“ подход в стратежирането да се приеме Стратегията за развитие на висшето образование в България за периода 2014 – 2020 г., поради факта, че е поставено началото на преодоляването на секторната затвореност и е създадена основа за междусекторни взаимодействия. Стратегията се оценява като пръв цялостен и съответстващ на научните изисквания и стандартите на доброто управление стратегически документ относно висшето образование в България.
- ✓ Стратегията и свързания с нея План за действие. Авторът осъществява компетентен съдържателен анализ на Стратегията в контекста на нейните разработване и приемане и проследява как специфичният контекст в България

се отразява върху логиката и структурата ѝ. Посочени са преимуществата и слабостите в разглеждания стратегически документ.

- ✓ Промените в други стратегически документи и в нормативната уредба на висшето образование в България, в резултат на влизането на Стратегията в сила.
- ✓ Резултатите от прилагането на Стратегията и Плана за действие през периода 2015-2016 г. Поставен е акцент върху пропуските и нереализираните възможности на Стратегията в социалната практика.
- ✓ Необходимостта от актуализиране на Стратегията на основата на анализ и осмисляне на резултатите от реформите във висшето образование в България. Анализът сполучливо е илюстриран с мнения – неофициални и такива, изразени в публичното пространство от ръководители, експерти и представители на академичната общност в страната.

В **Заклучението** са представени основните изводи от дисертационното изследване, основани на система от *предпоставки*, а именно: успешното развитие на България зависи от дългосрочното развитие на човешкия капитал; основна система за усъвършенстване на човешкия капитал е висшето образование; съвременното висше образование е невъзможно без качествено стратегическото управление, което трябва да бъде в мащабите на цялата обществена система. Направените изводи от дисертанта са логично следствие на предходния анализ и се свеждат до:

- ✓ Съществуващите в България стратегии са секторни, изолирани, необвързани. Тяхната координация е „постфактум“ и неефективна. Преодоляването на посоченото може да се осъществи чрез създаването на национална гранд стратегия;
- ✓ При създаването и осъществяването на стратегии в публичната сфера е необходим междусекторен подход. Междусекторна трябва да бъде и стратегията във висшето образование („пресечна зона“ между различни сектори, структури и политики).
- ✓ Секторните и междусекторните стратегии и връзките между тях са ефективни само ако се основават на целите на гранд стратегията, която на свой ред се операционализира от междусекторните стратегии.

- ✓ В България липсва гранд стратегия и това предпоставя неефективност на публичното управление – „необходима е гранд стратегия на Република България, която да представя модел на бъдещето, основан на постигнато достатъчно широко национално съгласие, на уникалните културни елементи и най-общите интереси на нацията“.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

По-важните научни и научно-приложни резултати, съдържащи се в дисертационния труд на Искра Милева могат да бъдат обобщени по следния начин:

- ✓ Анализирани са и са обобщени основни съвременни теоретични концепции за стратегирането;
- ✓ Анализирана е стратегическата и нормативна среда в България;
- ✓ Осъществен е анализ на първите две години от прилагането на Стратегията за развитие на висшето образование в България 2014-2020 г;
- ✓ На тази основа са идентифицирани затрудненията, проблемите и предизвикателствата пред стратегирането на висшето образование в България при прилагане на Стратегията;
- ✓ Осъществен е сравнителен анализ на примери от редица водещи държави в междусекторното стратегиране;
- ✓ Обоснована е необходимостта от преход от секторно към междусекторно стратегиране в България;
- ✓ Обоснована е продуктивността на прилагане на подхода на междусекторно мрежово стратегиране към взаимоотношенията държава - висше образование - социална практика;
- ✓ Предложени са основи на модел за разработване на „мрежи“ от междусекторни стратегии за регулиране на отношенията „държава - висше образование - социална практика“.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам посочените от докторантката Искра Милева *приноси* на дисертационния труд, а именно:

1) Трудът е първи систематичен теоретичен опит в България да се изследва и обясни прилагането на подхода на междусекторно мрежово стратегиране към взаимоотношенията „държава - висше образование - социална практика“. Осъществена е доказателствена систематизация на необходимостта от национална гранд стратегия като задължителна основа на междусекторното стратегиране;

2) Систематизиран е чуждестранен опит относно стратегическата роля на държавата за дългосрочно ръководство на взаимоотношенията „държава - висше образование - социална практика“;

3) Анализирана е проблемната ситуация, свързана с основните тенденции в развитието на съвременното висше образование в България през призмата на взаимовръзките му със социалната практика и е обоснована необходимостта от промяна на подхода на стратегиране и

4) Предложени са основи на модел за разработване на „мрежи“ от междусекторни стратегии за регулиране на отношенията „държава - висше образование - социална практика“ в България, който би могъл да бъде приложен и към стратегическото управление на други сектори в България.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Искра Милева е представила справка за необходимите публикации (3 броя), свързани с темата на дисертацията, които отразяват съществени акценти от нея.

6. Критични бележки и въпроси

Нямам формално основание за отправяне на критични бележки към рецензирания дисертационен труд, защото те биха били резултат на мои анализи и мнения по разглежданите проблеми. Изследването е на Искра Милева и нейните мнения и заключения са защитени коректно. В този план на мисли обаче си позволявам да формулирам два въпроса:

1. Според Вас отсъствието на гранд стратегия ли е основната причина за проблемите в съвременното състояние на висшето образование в България?
Доминирането на секторното над междусекторното стратегиране ли е

големият проблем на България в разглежданата от Вас сфера и бихте ли идентифицирали други проблеми?

2. Има ли според Вас примери в новата и най-нова българска история, които се доближават до модела на стратегиране и междусекторно стратегиране в съвременното използване на термините?

И една техническа забележка: на фона на съдържателната прецизност на дисертационното изследване, неприятно впечатление правят някои правописни и пунктуационни грешки (така например, името на Българския княз Александър Батенберг е изписано БатеМберг – с.88; на места има неправилно членуване и др.).

7. Оценка на автореферата

Авторефератът съдържа необходимите елементи и информация, които съответстват на/ и адекватно отразяват съдържанието на дисертационния труд.

8. Заключение

Дисертационния труд на Искра Иванова Милева съдържа достатъчно научни и научноприложни резултати. Съдържанието доказва, че докторантката притежава способности за самостоятелни научни изследвания.

Качествата на дисертационния труд ми дават основание да заключа, че той в пълна степен удовлетворява изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане.

Без колебание предлагам на научното жури да присъди на Искра Иванова Милева научната степен „доктор“ по научната специалност „Политология“.

09. 01. 2018, София

Подпис:

(доц.д-р Блага Благоева)